

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 24, GOD. II, BEOGRAD, UTORAK, 24. JUL 2007.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; Foto: Nena Đorđević E-mail: beton@danas.co.yu, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 7. avgusta

MIXER

Piše: Nenad Veličković

ZLOČIN I KARAKAZAN

Slika drugog u romanu *Vaznesenje* Vojislava Lubarda

Svojim romanom Vaznesenje Vojislav Lubarda nastavlja da istražuje ljudske, nacionalne i verske strasti i nasilja u "mračnom bosanskom karakazanu" u "gorovitoj i vučarnoj zemlji Bosni" kako su je nazivali Lubardini prethodnici. Snažnim epskim zamahom, širokim pripovedačkim obuhvatom, proučenom istorijskom gradom, Vojislav Lubarda je stvorio mnogoljudno delo ljudskih sudbina i značajno literarno svedočanstvo, verno našem narodnom principu: Pomenulo se, ne povratilo se!

Iz saopštenja žirija, NIN, 21.01.1990. Članovi žirija: Novak Kilibarda, Svetozar Koljević, Božo Koprivica, Borislav Mihajlović Mihiz, Igor Mandić, predsednik, Branko Popović i Gojko Tešić.

Kritičari su povodom Lubardinog romana govorili o „modernoj prozi“ i nastavljanju dela Andrića i Selimovića (Novak Kilibarda), „rudarenju po 'geološkim naslagama mržnje' u bosanskom čoveku“ (Egerić), o polifoničnoj strukturi romana (Novica Petković), o „stilsko-jezičkoj raskoši“, „andrićevsko-selimovićevskoj sintezi“ i „arhitektonskoj cjelini sklopljenoj prožimanjem dviju supstancija: čvrste istorijske fabule u skeletu i psihoemotivnog fluida u međuprostoru.“ (Boško Lomović). Postavlja se pitanje koliko su navedene ocjene tačne i zbog čega su kao takve izrečene.

BOSNA KAO MRAČNI KARAKAZAN, GOROVITA VUČURNA ZEMLJA, ANDRIĆEVSKO-SELIMOVIĆEVSKA SINTEZA

Prve dvije sintagme su primjeri jednog od najčešćih stereotipa o Bosni. Dok se ne pojavi ozbiljan dokaz da je Bosna kao geografski (ili politički) prostor zaista mračni crni kazan i vučurna zemlja, za razliku od valjda *ovčurnih*, koje je okružuju, važnije je provjeriti u kom smislu je Lubardino djelo andrićevsko-selimovićevska sinteza.

Ta su dva pisca izabrana, pretpostavljam, zbog njihove povezanosti s Bosnom. (Inače, zašto *Vaznesenje* ne bi bilo recimo ćosićevsko-popovićevska sinteza?) Andrić i Selimović su Lubardini zemljaci. Tema im je zajednička. Ali, šta bi to bila njihova sinteza, i zašto bi baš Lubarda to bio, ne znamo. Osim ako se ova teza o sintezi ne izvodi iz Lubardinog kombinovanja hronike (Andrić) i *psihoemotivnog fluida* (Selimović), što bi bilo površno i naravno netačno. Hronika podrazumijeva hronologiju, a toga u *Vaznesenju* i trilogiji nema. Selimovićevi pripovjedači su dosljedni i njihove dileme stvarne. Lubardin pripovjedač, rasplinut u građi i likovima, izvan je dešavanja, a dileme su lažne. Beg Kulaš, na primjer, ima ovu dilemu: „Između grehote da ostavi dijete bez oca“ (ubije, dakle, zeta) „i već sazrele odluke da jednom zasvaga uklopi napasnika“ (istog zeta) „rado prihvata grehotu“.

U čemu je tu dilema? Šta nam pripovjedač saopštava? Da beg Kulaš, u dilemi hoće li ubiti zeta ili će ubiti zeta, bira da ubije zeta.

Andrićev pripovjedač je objektivn, Selimovićev subjektivn. Lubardin nepouzdan.

Svijet je podijeljen na *nas* i *njih*. Svaka pozicija izvan te podjele

protivrječila bi takvom konceptu svijeta i istorije. Andrića i Selimovića zanima pojedinac, Lubardu kolektiv. Lubarda ne priča privatnu istoriju (iako se sve vrijeme svim sredstvima trudi da izgleda kao da baš to radi), on priča opštu, kolektivnu, nacionalnu.

STILSKO-LEKSIČKA RASKOŠ

U jednoj tipično ćosićevskoj sudbinskoj zapitanosti nad nesrećom srpskog naroda, projektovanog u lik pripovjedačevog djeđa, čitamo pitanje: „*Ko me još neće natrtiti? Talijani s juga. Nijemci i Mađari sa sjevera, Bugari, kao i uvijek, s leđa. Turci i Šokci iznutra.*“ Kako se nekoga može iznutra natrtiti?

Glavni junak, Jovo, razmišlja: „*Kako da odgovori na nešto što nije ništa, što je isto kao i pičkin dim, puši se a dima nema.*“ Na stranu vulgarnost ove „stilske raskoši“, pogledajmo finale rečenice u usporenom snimku. Ko se puši? Dim. Ali kako, kad ga nema? Kako se nešto može pušiti bez dima? Lubarda uzima na sebe teško breme da otkrije tajne bosanskog karakazana tako

MIXER

Nenad Veličković: Zločin i karakazan

CEMENT

Dejan Ilić: Ugarak

ŠTRAFTA

Dejan Ognjanović: Gusani u magli

VREME SMRTI I RAZONODE

Tomislav Marković: Prijatelju, prijatelju

BULEVAR ZVEZDA

AVRAMOV, Smilja

BLOK BR. V

Kosmoplovci: Lajbcig

Hrana za glavu

što će prvo objasniti tajnu pičkinog dima, to je ono što se puši, ali se ne vidi da se puši pa ga zato i nema, iako ga u stvari ima, i potrebno ga je opisati i objasniti.

Lubarda s bezrezervnim povjerenjem dopušta frazama iz usmene književnosti da upadaju u njegove rečenice. Tako se u rečenici „*Ako je srpska crkva bila teška – teška i neprebolna – kost u grlu koja se jednog dana i mogla iščupati...*“ epitet *neprebolna*, koji uobičajeno dolazi uz imenicu *bol*, ili *rana*, našao uz *kost*. Šta je to i kakva je to *kost neprebolna*, i zašto bi to bila stilska raskoš, nije jasno. A nije jasno ni zašto je neprebolna, ako se može *jednog dana iščupati* iz grla.

POLIFONIJSKA STRUKTURA

Razumno je od romana koji je andrićevsko-selimovićevska sinteza očekivati da o složenim istorijskim, nacionalnim, vjerskim, političkim, kulturnim i geografskim pitanjima progovori iz više perspektiva, i sa više glasova. To ne podrazumijeva veliki broj likova, ili veći broj korištenih individualnih i funkcionalnih stilova, nego veći broj jasnih i motiviranih stavova, nove i drugačije priloge argumentaciji za ideju koju djelo nudi čitaocu. U *Vaznesenju* toga nema.

Povećanje broja likova rezultat je autorove namjere da narod (rod i porodicu) učini junakom priče. U njihovim stavovima i postupcima nema bitne razlike, svi imaju jedan glas, i taj je glas autorov. Svi likovi razmišljaju na sličan način, a o bitnim istinama se nikad ne spore. Te su istine sve do jedne afirmativne za Srbe, bilo da se radi o vjerskim, političkim, moralnim ili istorijskim problemima.

U intervjuu za NIN, čiju je nagradu upravo dobio, Lubarda kaže: „*Vi-jekovni osmanlijski teret koji je pao na grbaču naroda kome pripadam pao je, razumije se, i na moja pleća, zajazio mi krv i misao...*“

Pripovjedačev djed Jovo razmišlja slično: „*Turčin, svaki Turčin, a ovi naši više nego Osmanlije, tim jače mrzi što se poniznije klanja i slade širi usta*“; „*Srbi mrze bez maske na licu, a muhamedanci ni sami ne znaju šta im je lice a šta maska.*“ (Za Andrića, koji razlikuje humanizam od nacionalizma, zlo je svaka mržnja, za Lubardu je mržnja prihvatljiva i opravdana kad je srpska, jer je poštena, i jer dolazi od nekoga ko za razliku od neprijatelja, ima identitet.) Ni mišljenje drugih *Evropljana* ne razlikuje se od prethodnih: Tako major Zilahi osjeća da je „*Ostao u azijskoj zabiti, okružen vječitim smradom i jezivim zavijanjem hodža.* (...) *A i za čim bi pla-*

DA LI I GDJE U SVOM ROMANU LUBARDA SUŠTINSKI NACISTIČKU TEZU DA SU SRBI GENETSKI SUPERIORNI NAD MUSLIMANIMA DOVODI U SUMNJU? NE. OD PISCA MODERNE PROZE DOKAZI SE NE OČEKUJU.

kala. Za smradom, magluštinama i glibom. Za zakukuljenim bu-lama i ufitaljenim pogledima trgovačkih kalfi. Sve go Azijat, vire kroz one svoje rupe, blenu i vrebaju priliku da nam skoče za vrat." Uz sve to, pripovjedač slika muslimanske likove kao nečiste. Tako Kulašev sluga "jednom rukom drži tepsiju na kojoj je velika bakarna džezva za kafu i dva fildžana, dok prstima druge ruke stre-sa bale iz nosa".

Najzad, i oni drugi, Muslimani (beg Kulaš), govore i misle o se-bi slično: "Jesmo uzeli ono najgore što su Azijati donijeli u Bosnu? Pokvarenost i zloću, himbu i licemjerje."

Polifonija je prividna. Roman ima jednu tačku gledišta i jedan glas. Čak i kada se stil promijeni, to nije izraz nove ili drugačije argumentacije, nego potvrda već izrečenog. Drugi u Lubardinom svijetu progovara samo da bi potvrdio ono što je autor već izre-kao. Taj drugi su bosanski muslimani, kukavice, "slinavci koji pu-ze na koljenima, ljube ruke, cvile i preklinju za goli život."

Srbi u Vaznesenju to nikada ne čine. Srpske supruge su žene sreć-ne da mogu umrijeti uz noge svojim supruzima; srpske djevojke koje siluju muslimani ubijaju se, ili opiru dok ih ne ubiju. Tako se čuva čista krv, koju u Vaznesenju Muslimani nemaju, jer su je po-miješali sa azijatskom. Zato u romanu među srpskom djecom ne-ma retardiranih, a kod Muslimana:

"Još nije ušao u muhamedansku kuću a da nije vidio bar jednu nakazu - jedan sakat, drugi bez nosa, treći iskrivljenih vilica, su-hih nogu ili izobličene glave."

SNAŽNI EPSKI ZAMAH

I jezik likova odslikava podjelu svijeta. Srbi, koji su etnički i mo-ralno superiorni, govore jezikom pripovjedača, koji je direktni potomak svih glavnih junaka, na jednoj od dvije suprotstavljje-ne strane. Taj jezik je čist, narodni, Vukov i Njegošev, različit od jezika Muslimanskih likova u djelu, kojeg autor *umekšava* do ka-rikature.

"Alah je odredio da se čas konačnog obračuna sa đaurima desi baš u sveti petak..."

Muslimani u Vaznesenju su ne samo fizički degenerici, nego i go-vore nečisto i pogrešno, i ova pravopisna distinkcija provedena je na sve likove, gotovo dosljedno. Izostaje samo zahvaljujući *tipfelerima*: "Govna su zajednička, pa hin se zajednički moramo i kurtalisati." Moguće objašnjenje, da autor pokušava vjerno, re-alistički, prenijeti govor bosanskih Muslimana (kako ga je on čuo i zapamtio) ne stoji, jer istu ljubav ka realizmu Lubarda ne pokazuje kad su Srbi u pitanju. Proti Jaukoviću su izbjeni svi zu-bi, i to znamo jer Jovo "sluša protino šuškanje bezubim usti-ma..." Međutim, riječi koje Protina izgovara dolaze do nas čiste, nepokvarene, čak i zubni suglasnici se svi čuju: "Šta uradiše du-šmani? - pita, krsteći se. - Ne znaju šta rade."

Jedini muslimanski lik čiji govor nije iskaričkan je Salihbeg Kulaš. Čime je zaslužio tu autorovu milost? Svojom sviješću i priznanjem da je potomak poturica, dakle izdajnik čiste pravoslavne vjere.

Oruđima iz arsenala usmene tradicije opisuju se i žene: "Duboke, vrane oči koje bljesnu kao zdenac u rano jutro, šarena djevojač-ka suknja, (i bijela bluza sa srmeli džječermom) slijevala se u du-gli, zlatom obrubljeni srbijanski jelek (...). Samo su joj crne oči i mlječno bjelilo lica ostajali isti, bliski i nedohvatljivi. Ista su i njedra, isturena a jedra."

Takve su srpske žene, kako ih vide očevi i sinovi. A na drugoj, muslimanskoj strani, ovakva je majka, viđena očima sina:

"Što se majka više povija, i što prakljača brže udara, počinje da iz-ranja i sve ostalo. Iznad stopala - listovi nogu i bedra. Potom i bje-ličasti guzovi, kao da naglo, skine dimije.

I što se više opire da gleda, to i majčini guzovi bivaju bliži. Pone-kad se toliko približe i izdignu da između njih, odozdo, iskoči raz-japi se i otvori, cijela ženska džomba, crna kao bezdan."

Šta nakon ovoga zaključujemo? Srbi su zdrav narod, jedar, junač-ki, utegnuto u folklornu nošnju kao u viteški oklop; a muslimani su bolesni, iskompleksirani, frustrirani, genetski inferiorni.

Da li i gdje u svom romanu Lubarda suštinski nacističku tezu da

Leteći krst iz dubokog svemira

su Srbi genetski superiorni nad muslimanima dovodi u sumnju? Ne. Od pisca moderne proze *dokazi se* ne očekuju.

MODERNA PROZA

Šta je u ovoj epskoj razmahanosti moderno? Deseterac nije. Ni-su to ni riječi molitve. Stil, pokazali smo, također. Tema je prilič-no stara. Ideje su već poznate iz Čosićevih romana, iz *Knjige o Milutinu* i iz književnosti populističkog talasa osamdesetih. Ostaje samo kompozicija, u kojoj je autor narušio klasičnu na-raciju, iskidao hronologiju, u fikciju ubacio dokumente i oslabio poziciju pripovjedača. Ali, modernost na kraju dvadesetog vije-ka podrazumijeva ironiju, uz sve ovo, i igru, kao postupak, a to-ga kod Lubarde nema. Ono što se ovdje naziva *modernim postup-kom* jeste uistinu montaža, koja je omiljeno sredstvo ideološke manipulacije. Izdvajanje određenih elemenata na račun nekih drugih izostavljenih omogućava autoru da izvodi zaključke iza kojih ne stoje ni sve činjenice, ni cijela logika. Istina koju pisac u svom djelu nudi (a pisac je, ne zaboravimo riječi kritike, "pro-buđena reč istine"), izvedena je ovdje navodno "modernim" književnim postupkom, a zapravo postupkom koji računa da ga "modernost" oslobađa obaveza prema moralu i logici.

NIN-ova "moderna" književnost stoga ne ironizira istoriju, ona je falsifikuje. Ironije nema, jer ona podrazumijeva intelektualnu superiornost koju Lubardin pripovjedač nema. A nema je jer ga pokreće emocija umjesto intelekt, i jer intelekt operiše rati-onalnim kategorijama, i jer cilj upravo i jeste zaobići racionalno kod čitalaca i djelovati na podsvjesno.

Ironija bi relativizirala vrijednosti tamo gdje relativizacije ne smije biti - u apsolutnoj odanosti i predanosti patrijarhalnom kodeksu i kontekstu.

LAŽA I PARALAŽA NIN-OVOG ŽIRIJA

Vaznesenje nije "Andrićevsko-selimovićevska sinteza". Takva ocjena je falsifikat kojim se ovaj NIN-ov roman godine izjedna-čava (čak pretpostavlja!) *Travničkoj hronici* ili *Dervišu i smrti*. Ni-je moderan roman, nema u njemu polifonične strukture, nedo-

staje mu stilska raskoš. Pa ipak dobija NIN-ovu nagradu, nepu-ne dvije godine uoči rata u Bosni. Zašto?

Odgovor je jednostavan: zbog ideološke podobnosti. Nijedan drugi roman nije bolji u označavanju neprijatelja i u argumenta-ciji za njegovo konačno uništenje.

Neprijatelj su, u Bosni, muslimani. *Turci*. Već i iza ovakvog zastar-jelog i netačnog imenovanja stoji epski i ustanički poziv na završa-vanje nezavršenog posla. Ako negdje i prosine misao da bosanski muslimani nisu Turci, i da ih ne treba pobiti ili protjerati u Tursku, odmah iza toga čitalac se upozorava da su Bošnjaci još gori: "A ta-mo nema, nikad nije bilo braće, već zvijeri. Skaču za vratove, kolju i jedu, dok su gladni, a naša vajna braća, Turci, kolju, vade džigericu i oči, i onda kad im krv dođe do lakata. Kolju iz uživanja, na isti na-čin ko što i loču - loču da bi slađe klali, a kolju da bi s više meraka lo-kali. Srpsko uvo ne bi ostavili, da im se dozvoli, ko četrnaeste."

*
Zašto kritika ističe andrićevsko-selimovićevsku sintezu, a pre-šutkuje čosićevsko epigonstvo? Zato što se nagrada ne može do-biti za epigonstvo, a za sintezu, i k tome još andrićevsko-seli-movićevsku, može. Svejedno što prvo odgovara istini, a drugo je laž. Zašto je potrebna nagrada, i k tome još NIN-ova? Zato što ovakvo ideološki upotrebljivo "svedočanstvo" treba hitno spu-stiti u mase, potvrđeno autoritetom kritike, i oplodeno utica-jem najvažnije jugoslavenske nagrade za roman.

*
Da li su svi članovi NIN-ovog žirija bili svjesni ovoga? Nema na-čina da se to utvrdi. Ne postoji zapisnik o radu, nije praksa da svako od "kritičara" ostavi u arhivi svoju kritiku o romanima u najužem izboru. U polemici poslije dodjele nagrade, između čla-nova žirija (Tešić - Mihiz - Koprivica) ne razmatra se umjetnička vrijednost romana, ali se objelodanjuje pozadina žiriranja, na koje su imali potrebu uticati neki tada uticajni a jasno nacional-no angažovani pisci. Šta ih je moglo okrenuti romanu koji Bo-snu i bosanske Muslimane predstavlja zlonamjerno i neistinito?

Zašto je bilo potrebno nagraditi ga i dovesti u žižu javnosti? Iako je u ovom radu na više mjesta ponuđen odgovor, ovdje ga treba još jednom ponoviti.

Zato što je proizvođenje negativne slike drugog jedna od funkcija književnosti, čija važnost raste sa jačanjem naciona-lizma. Upravo je to pouzdan simptom ove društvene bolesti, i u tom smjeru bi se ideje iz ovog rada mogle razvijati: Kada će se nauka okrenuti prepoznavanju zloupotrebe književnosti, preispitivanju kanona i markiranju djela koja proizvode, ču-vaju, šire i umnožavaju laž ■

Kraću verziju teksta Nenada Veličkovića priredila je za objavljivanje re-dakcija *Betona*. Zbog značaja ovog teksta za književnost i kulturu re-giona smatrali smo da ga treba objaviti i u ovoj verziji. Integralni tekst je objavljen u časopisu REČ 74/20. <http://www.fabrikaknjiga.co.yu/rec/74/179.pdf> kao i u zborniku *Slika drugog u balkanskim i srednjoevropskim književno-stima* u izdanju Instituta za književnost i umetnost u Beogradu.

Mala noćna rasprodaja

Izdavačka puškarnica „Bereta“ nudi dela našeg manje-više živog klasika Kilorada Spavića ispod svake cene. Kupci koji naru-če 3 knjige dobijaju potpuno besplatno i natalnu kartu (samo za rođene). Hazarima popust%. Svaki stoti kupac dobija na poklon pohovanog leptira, svaki deseti bananu sa zlatnom košticom, a svaki prvi maglu u tvrdom povezu. Astrolozima, prorocima, na-drilekarima i babama-gatarama popust na količinu.

- Unutrašnja strana pređeža ili roman o keru i oleandru
- Drugo jelo: gastronomski orman
- Mišković: roman-delta
- Zvezdana vulva: astrološki vodič za neupućene
- Milosrdni andeo s naočarkama: kanonske le-gende
- Predeo molovan rakijom – kazan za ljubitelje moždane kapljice
- Poslednja vračara u Carigradu – priručnik za gatanje u bubašvabinu plečku
- Početak – roman sa sto krajeva
- Slobodan Milošević, njegovo vreme i naše delo – hronika jedne pornodice

- Kada u kupatilu – vesela igra u sedam tuš-baterija
- Sklerotske priče – sećanja i zlopamćenja
- Sedam smrtnih grehova – romansirana au-tobiografija
- Poslednje prase u Istanbulu – roman-mesni narezak
- Priča koja je ubila Liberti Valansa – proza s kalibrom
- Nevidljivo spolovilo – priča za devojčice, ro-man za dečake
- Logor kao država i drugi milogledi
- Hazarski četnik – roman-gibanica, primerak s bradom

- Hazarski četnik – roman-lex specialis, depi-lirani primerak
- Interaktivne dame – bordel bez muza
- Stakleni ruž – priče sa šinterneta i druge ki-čerice
- Sfinkter sna i druge priče
- Malo noćno jeleosvećenje – iluminirana po-vest
- Izvrnuta bugarštica – oda radosti
- Za ručak i zalogaj više – pozorišni jelovnik
- DNK slikan čajem – roman za ljubitelje ukr-štenih vrsta
- Riba od riblje kože – roman s presvlakama
- Sapuni se kupaju poslednji put

CEMENT

Piše: Dejan Ilić

UGARAK

Petar Milosavljević, *Ideje jugoslovenstva i srpska misao, Logos, Valjevo, 2007.*

Rasprave o uzrocima raspada socijalističke Jugoslavije i ratovima koji su potom usledili ne jenjavaju; naprotiv, sve ih je više i sve su oštrije. Međutim, uprkos strasnim (ostrasćenim) neslaganjima oko učešća građana, političara i ustanova Srbije u postsocijalističkim obračunima jugoslovenskih naroda, naziru se obrisi minimalnog konsenzusa kada je reč o ulozi pojedinih aktera i institucija.

Uzimali joj to za zlo ili ne, tumači se ipak ne spore oko uticaja Srpske akademije nauka i umetnosti na političke procese i masovna gibanja naroda s kraja osamdesetih. Izgleda kao da je postignuta opšta saglasnost da je SANU, najvidljivije posredstvom ozloglašenog *Memoranduma*, bitno uticao na nacionalnu homogenizaciju u Srbiji, i agresivno se zauzeo za spas Srba od višedecenijske „sfrjotske“ nepravde. Bio to neutemeljeni, resantimanski nacionalizam ili legitimna zaštita nacionalnih interesa, oko sadržaja *Memoranduma* i prirode političkog delovanja SANU više nema razloga raspravljati: ideološka pozicija te ustanove - nacionalna/nacionalistička zaštita (navodno) ugroženog srpstva - nedvosmislena je. Bar se meni tako donedavno činilo.

Proteklih godina jedan osvedočen Srbin - Petar Milosavljević - istrajno se trudi da svuče veo ispod koga se krije prava istina, ne samo o SANU nego i o Matici srpskoj, Vukovoj zadužbini, srpskim univerzitetima, Zavodu za udžbenike - sve ustanovama od nacionalnog značaja. Na sopstvenu žalost i nelagodu, Milosavljević ne može a da ne zaključi da su sve te institucije radile na štetu Srba i Srbije:

„Ponašanje intelektualaca u srpskim nacionalnim institucijama, u kriznim vremenima, koja su nastupila krajem 20. veka, nije bilo u skladu ni sa naučnim ni sa srpskim nacionalnim interesima. To ponašanje nije moralo biti samo rezultat prostog nesnalaženja i zbunjenosti. Ono je, sudeći po dešavanjima, bilo i rezultat smišljenih strateških poteza.“

Strategija je, otkriva Milosavljević, bila - hrvatska; i išla je u korist - Hrvata. Da su SANU, Matica srpska, Vukova zadužbina, srpski univerziteti, Zavod za udžbenike planski radili prema hrvatskim programima i za hrvatske interese, Milosavljević je shvatao sporo i zaobilazno.

Ukratko, do Drugog svetskog rata, objašnjava Milosavljević, dubrovačka književnost bila je srpska. Ali, posle Drugog svetskog rata u srpskoj nauci o književnosti temeljno je sproveden „hrvatski filološki program“. Program su sprovodili ugledni i mahom, priznaje Milosavljević, pametni Srbi. Njih je hrvatska strana poslala da se kao krtice ubace u najvažnije srpske naučne i obrazovne institucije i u njih ugrade stav da je dubrovačka književnost hrvatska. Milosavljevićeva magistralna teza glasi: ako je dubrovačka književnost hrvatska, onda su hrvatski i deo Crne Gore, deo Srbije, cela Republika Srpska i cela „Republika Srpska Krajina“. Zbog toga, vapi Milosavljević, jeste bilo i još uvek je od sudbinskog interesa da srpske institucije brane i odbrane dubrovačku književnost od hrvatskih nasrtaja. Na Milosavljevićevu žalost, srpski izdajnici, ubačeni u ključne nacionalne ustanove kao hrvatski špijuni, uspešno sabotiraju odbranu. Milosavljević nema kud nego da rezignirano zaključi:

„Sadašnjoj srpskoj dezorijentaciji treba tražiti leka. A lek se može naći ako se da tačna dijagnoza stanja. Izvor srpske patologije, po mojim analizama i saznanjima, ne treba tražiti u celom srpskom narodu već u njegovom žarištu. To žarište patologije je u onim nacionalnim institucijama koje su odavno 'najslabije tačke srpskog naroda'...“

I od zla ima gore, pomišlja zainteresovani posmatrač i - greši. Jer, Milosavljevićev opis stanja srpskog društva i lociranje žarišta krize tačni su. Nije sasvim neobično ni kako je Milosavljević - zaobilazno, preko Dubrovnika - stigao do svojih zaključaka. Ali, nikako ne bi valjalo da Milosavljević i njegovi istomišljenici i dalje leče Srbiju. U tom slučaju, nema nam spasa.

Napomena

Petar Milosavljević je krajem pedesetih i u prvoj polovini šezdesetih bio glavni i odgovorni urednik novosadskih *Polja*; urednik *Letopisa Matice srpske* bio je od 1969. do 1979. Od 1971 predaje na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, gde redovni profesor postaje 1988. Od 1976. do 1979. bio je direktor Instituta za jugoslovenske književnosti i šef Katedre za jugoslovenske književnosti i opštu književnost. Držao je i kurseve studentima postdiplomskih studija.

Svi Milosavljevićevi stavovi dati u tekstu navedeni su ili prepričani iz njegove knjige *Ideje jugoslovenstva i srpska misao* ■

ŠTRAFTA

Piše: Dejan Ognjanović

GUSANI U MAGLI

Izveštaj s prvog Filmskog festivala Srbije Novi Sad, 3-8. 07. 2007.

SUBJEKTIVNI UGAO: KVAZI-PROMOCIJE

Pronalazim pivnicu „Gusan“ gde treba da se odigra promocija moje knjige o srpskom filmu strave, a tu me dočeka sasvim druga vrsta horor. Na prilazima lokaciji nema ni najmanje naznake o pratećim programima. Ništa u pivnici ne ukazuje da će se tu uskoro desiti nekakav program. Kažu mi: „Flajeri još nisu stigli iz štamparije.“ Na sajtu FFS-a stoji da promocije počinju u 15.00 h. U Katalogu i u Biltenu piše 15.30.

Zapravo, u biltenu za taj dan vidim da je prelamač progutao kraj teksta na desetoj strani i početak sa jedanaeste, tako da je od „najave“ promocije ostalo samo par neupotrebljivih rečenica na engleskom. Kasnije saznajem da je neusklađenost između sajta, biltena i drugih vidova obaveštavanja i zbunjivanja bila stalna, pa su mnogi koji su se oslanjali samo na jedan izvor izvisili. Oko 15.45 doznajemo da još nema tonca sa mikrofona, niti se zna gde je. Zahvaljujući čudesima mobilne telefonije, njega dovabe nekako, a njegov zabezegnuti odgovor glasi: „Šta, zar promocija nije u 17.00h? Molim? Imamo i neku u 15.00h? Meni niko ništa nije rekao...“ On ipak dovuču svoje mikrofone samo petnaestak minuta kasnije i postavi ih.

Oko 16.20 na binu za rok koncerte u uglu pivnice, predviđene za „debatne krugove“ (!) izađem sa ostalim učesnicima promocije. Otpočnemo priču na opštu indiferentnost slučajno zatečenih gostiju. Nas trojica na rok-bini smo profesionalci i ništa nas ne može iznenaditi (sem profesionalizma), te odradimo taj razgovor kao da imamo publiku u ozbiljnijem smislu reči. Flajeri koji najavljuju već završenu promo-

ciju stigoše kad smo sišli sa bine. Crveni, upadljivi, drečavi... Neko bi ih možda zapazio, pa čak i svratio do „Gusana“, da su bili gde treba onda kad je trebalo.

Ako je neka uteha (a nije), u 17.00 je bila promocija ozbiljnije i bolje knjige od moje, o Kurosavi, starijeg i važnijeg gosta od mene, Nikole Stojanovića. Na njoj nije bilo nikakve publike, sem učesnika prethodne tribine i neinteresovanih gostiju pivnice koji nisu ni podizali poglede sa svojih tanjira i čaša. Od novinara ni traga ni glasa, a kamoli pitanja iz

Umesto kokica

„publike“, razgovora, interakcije... Isto je bilo i sutradan (kada su usred projekcije zvali mog kolegu da ode u „Gusana“ i vodi promociju, pošto „nema ko da to radi“). Neko će sutra moći da maše tim flajerima kao dokazima da su se nekakve „promocije“ desile (i da opere neku paricu za njihove navodne troškove, iako učesnicima ni put nije bio plaćen!). U stvarnosti, to je bio potpuni ćorak, uvreda za goste pozvane da bacaju biserje pred gusane u pivnici.

OBJEKTIVNI UGAO: KVAZI-FILMOVI

Lišavam se blaženstava crvenog tepiha ispred SNP-a koji ilustruje izreku „spolja gladac a unutra jadac“; umesto da filmove gledam u neadekvatnoj pozorišnoj sali na izgužvanom platnu, to činim na novinarskim projekcijama, u „Areni“, pa evo osvrta na nekoliko premijera.

Hadersfild

SNP je idealno mesto za gledanje ovog ostvarenja, jer se tu poništavaju krhke razlike između filma i pozorišne predstave. *Hadersfild*

priča u beskraj). Ipak, glavni problem filma su nerešena pitanja - šta je ovde zapravo dramski sukob? Ko je ovde glavni lik, i zašto doživljava iskonstruisano iskupljenje na kraju? Bitne stvari se verbalizuju kroz dijalog, ali malo toga je pokazano filmskim jezikom. Pored toga i sâm tekst posustaje pod težinom pitanja koja pokreće i koja se ne daju adekvatno oživeti kroz naklapanje nekolicine likova u jednoj sobi.

Peščanik

Siroti Kiš: čime je ovo zaslužio? Zar njegova proza nije mogla inspirisati nešto više od dva sata isprazne, nekoherentne kvazi-artističke gnjavaže?

Sobolč Tolnai može površnijeg gledaoca navesti na pomisao da se radi o našem odgovoru na Belu Tara, ali samo pod uslovom da zanemarimo sledeće:

- Belin frejming i tajming su proračunati i smisleni, dok su kod Tolnaja proizvoljni i bez efekta.
- Belin spori ritam pažljivo konstruiše autorski svet sa osobenim ritmom i logikom; kod Tolnaja je povezanost kadrova bez kumulativnog dejstva, bez prisienka smislenog toka.
- Uprkos „kliničkom“ pristupu, Bela postiže emocionalnu saživljenost sa svojim likovima, dok figure koje se teturaju kroz *Peščanik* mogu izazvati samo gusansku ravnodušnost.
- Gledajući Beline filmove zaboravite da gledate *glumce*; Tolnai ne ume sa ovima koje ima.
- Bela beleži morbidnu lepotu i poetičnost u raspadanju; Tolnai samo oponaša slične postupke, ali bez efekta - puki isprazni artizam.

S.O.S. (Spasite naše duše)

Najnoviji Šijanov film doseže tek do tačke između *Braće po materi* i *Šovinističke farse*. Spoj tragedije i komedije, tako superiorno izveden u klasicima *Ko to tamo peva* i *Maratonci trče počasni krug*, ovde je površan, neubedljiv: delom zato što sâm materijal odbija da bude komičan (kopanje kostiju iz ustaških jama), delom zbog tretmana tog materijala koji nije ni filmski, ni idejno promišljen.

Pored lošeg scenarija, Šijan je oslabljen jer nema glumačku ekipu kao nekad: svaki glumac kao da dolazi iz desetog filma, što umesto horoskog pevanja proizvodi efekat neuvežbanog orkestra u kome svako duva u svoju svirajku. Bje-

BETONJERKA
POLUMESECA

Država na prodaju.
Iznutra trošna, ali spoljni zid očuvan.

Goran Dokna

la je ubedljiv (reklo bi se da i ne glumi!) dok tumači gnjidu u belom odelu; Laza bi sa svojim krevljenjem i skakanjem bolje pristajao Kustinom *Zavetu*; Zona Zamfirova igra provincijalku sa neujednačenim akcentom kakvim niko ne govori; Ejđus je i dalje u *Šovinističkoj farsji*, i tako i glumi Hrvata; Štimac takođe kao da je kod Kuste, ali kod onog starog, ozbiljnog; Vuk Kostić je najdrveniji od svih drvenih glumaca u istoriji drvenarije i njegovi pokušaji humora su toliko patetični da dovode ivice suza.

Sam zaplet je neubedljiv, površno je povezan sa nekim „istorijskim“ dešavanjima u Hrvatskoj s početka srpske pobune, ali uspeva da domaši tek do sirotinjske „zabave“ i do dozlaboga konfuzne „poruke“. Sve u svemu, naslov treba shvatiti kao *spasavaj se ko može!*

Agi i Ema

Knjiški predložak Igora Kolarova je toliko generički da vuče na ono „kako matori Đokica zamišlja književnost za decu“. Ipak, za starije i strpljivije, koji još nisu ubili dete u sebi, ovo je sasvim prijatan i šarmantan film. Za to zasluđu imaju reditelj i svi zaslužni za vizuelnost filma, koja je *svetska*, od vibratno-pastel-

ne fotografije do odlične scenografije, kostima i vizuelnih efekata. Podjednak kvalitet je i mali Stefan Lazarević, koji bukvalno nosi film bez vidljivog napora. On je lepo i harizmatično dete lišeno ukočenosti i zazora od kamere koje ima većina naše šmirantske dece-glumaca-recitatora. Nadajmo se da neće dozvoliti da ga polusvet koji gravitira ka domaćim festivalima uvuče u svoj kal pre nego što se razvije u odličnog glumca.

Filmu najviše smeta odsustvo zapleta: tu ne postoji profilisan sukob, već samo proizvoljne epizode u kojima se Agi vezuje za babu (Milena Dravić) iz stare kuće preko puta pri čemu se mešaju njihovi svetovi fantazije. Ta fantazija niti je preterano maštovita niti bogata, ali je lepo uslikana i dinamično režirana, pa je umereno zabavna. Ovo je film koji može da se bez stida prikaže inostranstvu. To se teško može reći za ijedan drugi od naslova na Festivalu, koji su odreda opterećeni uobičajenom boljkom srbskih filmića da su savršeno irelevantni izvan Srbije, budući da svoju opsesiju lokalnim blatom ne umeju da transcendiraju do nivoa univerzalno zanimljive i filmofilske bogate priče.

Iz svega ovoga nužno sledi naravoučenije: kakva zemlja, takvi filmovi, takav i festival ■

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Tomislav Marković

PRIJATELJU, PRIJATELJU, MARŠ U ... AMERIČKU

(Đorđe Vukadinović, iz zbirke *Maštarije jednog analitičara*, ciklus „Politika“ neprijateljstva)

Mene često obuzima želja
Da ja imam jednog prijatelja,
Pa zasednem, reći prave birkam,
Foto-robot zamišljeni slikam:

„U mog druga mala zastavica,
Zastavica sa mnogo zvezdica.
Šaren-krpu moj prijatelj čuva
Da njom maše kako vetar duva.

Plašt zvezdani sada kurcu svira,
Čeka da nas NATO okupira,
Al' Ramsfeldu mnogo se ne žuri;
Prijatelju, Peščanik ti curi!

Dok ti čekaš američke trupe,
Ja te mečem u srpske kalupe.
Dok pijuckaš izmaštanu lozu,
Ja ti spremam odstrel-dijagnozu.

Prozapadni demon tebe ganja,
Rodoljubna nemaš osećanja;
Što je srpsko sve je tebi mrsko,
Svete pretke ti negiraš drsko.

Kriviš Srbe za srpske zločine
Za izdajom želja da te mine.
Kritikuješ kad svi u boj kreću,
Ličnim stavom kvariš opštu sreću.

Jeres ti se ogleda na licu,
Ne poštuješ svetog Koštunicu.
Jednom rečju – nisi patriota,
A takvima neima života!”

Portret pravim, pakujem kolumnu
Malo umnu, malo veleumnju.
Mnogo volim da analiziram,
Al' ne umem mozak da prosviram

Izdajniku kletom što ga smislih,
Rečima ga prejakim ne slislih.
Baš je gorka sudba književnika
- Da zazire od sopstvenog lika!

Ko se u mom prepozna portretu,
Svoju sreću nek' traži po svetu.
Međ' Srbima njemu mesta nema,
Grobna mesta već su popunjena! ■

BULEVAR ZVEZDA

Piše: Redakcija **Betona**

AVRAMOV, SMILJA

AVRAMOV, Smilja (1918), revizionistkinja istorije, kreatorka mapa, konspirološkinja, ideološkinja Miloševićeve politike i jedna od važnijih borkinja iz sektora za odbranu i opravdanje srpskih zločina. U periodu od 1949. do 1985. bila je redovna profesorka Međunarodnog javnog prava na Pravnom fakultetu u Beogradu. Doktorirala je 1956. na temi „Načelo poštovanja međunarodnih ugovora i mogućnost njihove revizije“ i od tih dana se nije mnogo udaljavala od zacrtanog kursa. Nprestanost se bavila revizijom prava i prošlosti što je unela i u svoj udžbenik Međunarodno javno pravo koji je od 1962. do danas imao preko 18 izdanja. Radi se o jedinom udžbeniku iz te oblasti koji se kod nas koristi na svim pravnim školama. Udžbenik je obogaćen doktrinom borbe protiv Novog svetskog poretka i čitavim spektrom emocija, od mučeništva, preko besa i jeda, do obraćanja bogovima za pravdu. Smilja Avramov je potpuno relaksirala Međunarodno pravo, unevši novi multidisciplinarni pristup materiji, sagladavajući činjenice sa aspekta prava, istorije, kosmologije (pogledati njen tekst iz 1992. pod naslovom „Pravni problemi kosmičkog postranstva“), konspirologije i ostalih priznatih i nepriznatih disciplina. Poput Koste Mihailovića (sa kojim je bila deo Miloševićevog ekspertskeg tima za podelu Bosne), svoju vanrednu političku aktivnost je započela tek po umirovljenju. Aktivno je učestvovala u pripremanju klime za rat, oprobavši se u sferi vizuelnih umetnosti. Sa Mloradom Ekmečićem bila je koautorka izložbe pod naslovom Genocid nad Srbima: 1941-1945, 1991/92. koja je 1992. postavljena u Muzeju primenjene umetnosti. Lična pasija joj je tajna politika Vatikana (Opus Dei: novi krstaški pohod Vatikana), a omiljene reči u konspirološkom diskursu „etnocid“, „genocid“, „homocid“, „masovna pogubljenja“. U tom svetlu je u više navrata tumačila Titovu političku biografiju. Jedna je od osnivača Odbora za zaštitu srpskog naroda od Haškog tribunala (1995). Članica je Međunarodnog odbora za istinu o Ra-

Noćni revizionizam

dovanu Karadžiću. Bila je prva svedokinja (sa liste od 1600 svedoka) odbrane Slobodana Miloševića pred Haškim tribunalom 2004, kao i dve godine kasnije na suđenju Milanu Martiću, doduše preko video linka.

Nakon smene Miloševića, vrlo negativno je ocenila novo političko rukovodstvo Srbije. Jedinu svetlu tačku je videla u svom bivšem studentu - Vojislavu Koštunici, koga je jednom prilikom opisala kao „časnog čoveka“. Svoju drugu mladost, dr Avramov doživljava na tribinama u organizaciji Dveri i Nomokanona, o čemu nas nadahnuto izveštava kolumnista Antonić ■

BLOK BR. V

LAJBCIG

